

**YOSHLARNI MA'NAVIY TARBIYASINI RIVOJLANTIRISH VA
SHAKLLANTIRISHNING DOLZARB VAZIFALARI**

Piskent 1-son Politexnikumi

Komilova Sadoqat Surobjon qizi

Fan: Tarbiya

komilovaS015@gmail.com

+99899 933 23 43

Anotatsiya: *Yoshlarni ma'naviy tarbiyasi jamiyatning barqaror rivojlanishi, milliy o'zlikni saqlash va axloqiy qadriyatlarning mustahkamlanishida muhim o'rin tutadi. Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasida yoshlarni ma'naviy tarbiyasini rivojlantirish va shakllantirishning dolzarb vazifalarini tahlil qiladi. Ma'naviy tarbiyaning asosiy yo'nalishlari, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning integratsiyasi, zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni va globalizatsiya sharoitidagi muammolar ko'rib chiqiladi. Maqola yoshlarni ma'naviy tarbiyasida oila, ta'lim muassasalari va jamiyatning roli, shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'sirini muhokama qiladi. O'zbekistonning milliy qadriyatlar va an'analarga asoslangan tajribasi tahlil qilinib, kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlari va takliflar beriladi.*

Kalit so'zlar: *ma'naviy tarbiya, yoshlar, milliy qadriyatlar, axloqiy tarbiya, ta'lim tizimi, globalizatsiya, o'zbek an'analari, oila, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, jamiyat.*

Kirish

Jahonda tez sur'atda o'zgarishlar sodir bo'layotgan, raqamli texnologiyalar keng tarqalayotgan hozirgi zamonda O'zbekiston jamiyati oldida ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish vazifasi turibdi. Aynan shu qadriyatlar yoshlar uchun axloqiy yo'lko'rsatkich vazifasini o'tab, ularning dunyoqarashini shakllantiradi va hayotning turli jabhalarida xulq-atvorini belgilaydi. Dunyo ochiqlik

tomon borayotgan, bu esa madaniyatlarning aralashuviga va natijada an'anaviy asoslarning yo'qolishiga olib kelayotgan bir sharoitda, o'sib kelayotgan avlodni tarbiyalashda ma'naviy va axloqiy qadriyatlarning o'rni masalasi alohida dolzarblik kasb etmoqda.

1. O'zbek jamiyatida ma'naviy va axloqiy qadriyatlarning ahamiyati.

1.1. Madaniy-tarixiy ildizlar.

O'zbekiston hozirgi respublika hududida yuksak sivilizatsiyalar va jahon dinlari rivojlangan davrlarga borib taqaladigan boy tarixiy merosga ega. VIII asrda mintaqaga kirib kelgan islom dini urf-odatlar bilan uyg'unlashib, an'anaviy madaniyatga o'ziga xos shakl berdi. Bunda kattalarni hurmat qilish, mehmondo'stlik va adolatga intilish kabi fazilatlar jamiyat tuzilishining asosiy unsurlariga aylandi.

Hukumat bu qadriyatlarni mustahkamladi, ularni sovet davri elementlari bilan uyg'unlashtirdi va bugungi kunda ham milliy o'zlikni anglashga ijobiy ta'sir ko'rsatishda davom etmoqda.

1.2. Oila va mahallaning o'rni.

O'zbek madaniyatida oila azaldan ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni uzatishning asosiy manbai bo'lib kelgan. Ota-onalar, oilaning katta yoshli a'zolari, buvi va bobolar to'plagan tajribani yosh avlodga oilaviy an'analar va urf-odatlar bilan bog'lab yetkazadilar. Shu bilan birga, chuqur tarixiy ildizlarga ega bo'lgan mahalla instituti ham yoshlarda mas'uliyat, o'zaro yordam va fuqarolik birdamligi tuyg'ularini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, oilaviy-ijtimoiy tarbiya ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni yetkazishda muhim vosita hisoblanadi.

2. Zamonaviy O'zbekistonda yoshlar tarbiyasining o'ziga xos xususiyatlari

2.1. Globallashtiruv muammolari.

Madaniyat ta'sirining oqibatlari. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va G'arb kinosining keng tarqalishi O'zbekiston yoshlarining jahon tendensiyalari bilan tobora ko'proq tanishishiga olib kelmoqda. Bu, bir tomondan, ilg'or bilimlar va keng tajribalarga yo'l ochsa, boshqa tomondan, milliy ma'naviy va madaniy qadriyatlarga bo'lgan qiziqishni susaytirishi mumkin.

Individualizmning o'sishi. Ehtiyotkorlik va jamoaviy qadriyatlar saqlanib qolayotgan bo'lsa-da, individuallashuv tendensiyasi kuzatilmoqda. Bu ba'zi hollarda kattalarga hurmat ko'rsatish, o'zaro yordam berish va yaqinlarini qo'llabquvvatlashni talab qiladigan urf-odatlariga zid kelishi mumkin.

2.2. Davlat va jamoat tashabbuslari.

Ta'lim tizimiga e'tibor. O'zbekistonda qiyinchiliklarni yengish an'analari va o'qitishning innovatsion usullarini uyg'unlashtirishga qaratilgan dasturlar faol joriy etilmoqda. O'quv rejalarida sport, xalq madaniyati va ma'naviyati bilan bog'liq fanlar, hamda tarbiyaviy tadbirlar (sinf soatlari, mavzuli tanlovlar, anjumanlar) ko'zda tutilgan.

Muayyan tashkilotlarning roli. Musulmonlar va boshqa konfessiyalar diniy boshqarmalari (shu jumladan, konfessiyalararo muloqot markazlari) ma'naviy va ruhiy me'yorlar vakillariga va'z, ta'lim va ma'rifiy dasturlar orqali ta'sir ko'rsatadi. Bunda an'anaviy qadriyatlarni XXI asr voqeligiga moslashtirish ustuvor vazifa hisoblanadi.

2.3. Oilaviy qadriyatlar va tarbiyaviy vazifa.

Oila mustahkamligini oshirish. Davlat darajasida yosh oilalarni qo'llabquvvatlash, sog'lom turmush tarzi va mas'uliyatli ota-onalikni targ'ib qilish choralari ko'rilmogda.

Kattalarning tajribasidan foydalanish. Oiladagi hurmatli o'rni tufayli, yoshlar keksalar vatanida bag'rikenglik, mehnatsevarlik va insonparvarlikni o'rganmoqdalar.

3. Ma'naviy-axloqiy tarbiyani rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.

3.1. Innovatsiyalar va an'analarning muvozanatli uyg'unlashuvi

Global raqobat va shiddat bilan rivojlanayotgan ilmiy-texnik taraqqiyot sharoitida milliy o'zlikni saqlab qolish ustuvor vazifalardan biridir. Buning uchun zamonaviy ta'lim usullari va innovatsion texnologiyalarni tarix, madaniyat va tilga bo'lgan hurmat bilan uyg'unlashtirish muhimdir. Bunday o'zaro aloqa shaxs tarbiyachisiga an'analarni doimiy ravishda saqlab qolish va o'zgaruvchan sharoitlarga moslashish qobiliyatini rivojlantirishda yordam beradi.

3.2. Raqamli platformadan foydalanish imkoniyatlari

Internet va ijtimoiy tarmoqlar nafaqat madaniy qadriyatlarning yo‘qolish xavfini bartaraf etadi, balki ularni targ‘ib qilishning samarali vositasi ham bo‘lishi mumkin. O‘zbek tilida ta’lim va ma’rifiy onlayn loyihalarni (jumladan, videobloglar, ilovalar, veb-saytlar) yaratish yoshlarni o‘z tarixi va an’alarini o‘rganishga jalb qilish, shuningdek, ma’naviy va axloqiy tamoyillarga asoslangan sifatli ma’lumotlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish imkonini beradi.

3.3. Fuqarolik va ijtimoiy faollikni rivojlantirish

Yoshlarni vatanparvarlik, ijtimoiy adolat va birdamlik ruhida tarbiyalash ko‘ngilli dasturlar, ijtimoiy loyihalar va ekologik tashabbuslar orqali amalga oshirilishi mumkin. O‘smirlar va yoshlarning bunday tadbirlarda ishtiroki an’anaviy ravishda ularga o‘zaro yordam, ijtimoiy mas’uliyat va bag‘rikenglik tuyg‘ularini singdiradi - bu O‘zbek jamiyatining muhim qadriyatlaridir.

4. O‘zbekiston kelajagida ma’naviy va axloqiy qadriyatlarning o‘rni

Jamiyat yoshlarda yuksak ma’naviy-axloqiy ideallarni shakllantirish orqali mamlakat taraqqiyoti uchun mustahkam poydevor yaratadi. Ajdodlarga hurmat, adolat va ma’naviy burch tuyg‘usi, bilimga chanqoqlik va o‘zaro yordam –bularning barchasi shaxsning kamol topishiga va uning faol fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi. An’anaviy nuqtai nazardan, aynan ma’naviy-axloqiy tarbiya davlatlarning vorisiyligini va ichki barqarorligini ta’minlaydi. Bular bo‘lmasa, O‘zbekistonning iqtisodiy salohiyatini yanada mustahkamlash va rivojlantirish mumkin emas.

An’alar va yangiliklar shiddat bilan uyg‘unlashib borayotgan dinamik davr sharoitida O‘zbekiston jamiyati ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni asrash va yosh avlodga yetkazishga alohida e’tibor qaratmoqda. Bu jarayonda oila, mahalla, ta’lim muassasalari, tashkilotlarning natijalari va samaradorligi, shuningdek, yoshlarning o‘zlari ham muhim bo‘g‘in hisoblanadi. Shunday qilib, bugungi kunda O‘zbekistonning barcha institutlar bilan samarali hamkorligi, uning o‘z madaniy ma’naviy o‘ziga xosligini saqlab qolishi hamda mustaqil, ijtimoiy mas’uliyatli va ma’naviy boy millat sifatida global dunyoga qo‘shila olishiga bog‘liq bo‘ladi.

Yoshlarni ma’naviy tarbiyasi jamiyatning ijtimoiy, madaniy va axloqiy

rivojlanishida asosiy omillardan biridir. Ma'naviy tarbiya yosh avlodni vatanparvarlik, insonparvarlik, mehr-oqibat, adolat va mas'uliyat kabi qadriyatlar ruhida tarbiyalash orqali ularning shaxs sifatida shakllanishiga yordam beradi. O'zbekiston Respublikasida yoshlarni ma'naviy tarbiyasi davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, "Yoshlar siyosati to'g'risida"gi qonun (2016) va "Ma'naviy-axloqiy tarbiya to'g'risida"gi konsepsiyada (2019) bu jarayonning asosiy prinsiplari belgilangan.

Zamonaviy dunyoda globalizatsiya, axborot oqimlarining kuchayishi va ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri yoshlarning ma'naviy dunyoqarashiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu sharoitda milliy qadriyatlar va an'analarni saqlab qolish, shu bilan birga yoshlarni zamonaviy dunyoning talablariga moslashtirish dolzarb vazifaga aylandi. Ushbu maqola yoshlarni ma'naviy tarbiyasining asosiy yo'nalishlari, dolzarb vazifalari, muammolari va ularni hal qilish yo'llarini tahlil qiladi, shuningdek, O'zbekiston tajribasini global kontekstda ko'rib chiqadi.

Ma'naviy tarbiyaning asosiy yo'nalishlari

Ma'naviy tarbiya yoshlarning axloqiy, ijtimoiy va madaniy qadriyatlar tizimini shakllantirishga qaratilgan ko'p qirrali jarayondir. O'zbekiston kontekstida bu jarayon milliy an'analar, diniy qadriyatlar va umuminsoniy axloq normalariga asoslanadi. Ma'naviy tarbiyaning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

Milliy qadriyatlar va an'analarni mustahkamlash

O'zbek xalqining boy madaniy merosi, mehmondo'stlik, mehr-oqibat, hurmat va adolat kabi qadriyatlar yoshlar tarbiyasida muhim o'rin tutadi. Masalan, "oila – jamiyatning asosiy bo'g'ini" tamoyili yoshlarni oilaviy qadriyatlar, ota-ona hurmati va jamoatchilik ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi. Milliy bayramlar (Navro'z, Mustaqillik kuni) va an'analar (kelin salom, mehr-oqibat kechasi) yoshlarda vatanparvarlik va o'zlikni anglash tuyg'usini shakllantiradi.

Umuminsoniy qadriyatlarning integratsiyasi

Globalizatsiya sharoitida yoshlar nafaqat milliy, balki umuminsoniy qadriyatlar – inson huquqlari, tenglik, ekologik ong va ijtimoiy mas'uliyat kabi tushunchalar bilan tanishishi zarur. Bu qadriyatlar yoshlarni global muammolarni

tushunishga va xalqaro hamjamiyatning faol ishtirokchisiga aylantirishga yordam beradi. Masalan, BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDG) doirasida yoshlarni ekologik mas'uliyat ruhida tarbiyalash muhim vazifadir.

Axloqiy va vatanparvarlik tarbiyasi

Axloqiy tarbiya yoshlarda halollik, adolat, mas'uliyat va insonparvarlik kabi fazilatlarni rivojlantirishga qaratilgan. Vatanparvarlik tarbiyasi esa yoshlarni o'z mamlakatining tarixi, madaniyati va kelajagi bilan faxrlanishga undaydi. O'zbekistonda "Yoshlar kuni" va "Vatanparvar" dasturlari kabi tashabbuslar ushbu yo'nalishni qo'llab-quvvatlaydi.

Ma'naviy tarbiyada oilaning roli

Oila yoshlarni ma'naviy tarbiyasining asosiy instituti hisoblanadi. O'zbek oilalarida ota-ona, bobo-buvilar va mahalla an'analari yoshlarda axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantiradi. Masalan, o'zbek oilalarida "katta hurmati" va "yoshlarni tarbiyalash" an'analari yosh avlodda hurmat va mehr-oqibat tuyg'usini mustahkamlaydi. Oila ichidagi axloqiy suhbatlar, hikoyalar va maslahatlar yoshlarning dunyoqarashiga ta'sir qiladi.

Ammo, zamonaviy sharoitda oilaning tarbiyaviy ta'siri global axborot oqimlari va ijtimoiy tarmoqlar tufayli zaiflashmoqda. Bu esa yoshlarda milliy qadriyatlarning o'rniga begona madaniyat ta'sirining kuchayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, oila tarbiyasini zamonaviy talablar bilan uyg'unlashtirish dolzarb vazifadir.

Ta'lim tizimida ma'naviy tarbiyaning o'рни

Ta'lim muassasalari yoshlarni ma'naviy tarbiyasida markaziy rol o'ynaydi. O'zbekistonda maktablar, kollejlari va oliy ta'lim muassasalarida "Ma'naviyat va ma'rifat" darslari, vatanparvarlik va axloqiy tarbiyaga qaratilgan dasturlar joriy etilgan. Bu dasturlar yoshlarda milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik va axloqiy qadriyatlarning shakllanishiga xizmat qiladi.

Maktab ta'limida ma'naviy tarbiya

Maktablarda "Adabiyot", "Tarix" va "Ma'naviyat asoslari" kabi fanlar orqali yoshlar milliy va umuminsoniy qadriyatlar bilan tanishadi. Masalan, Alisher Navoiy,

Abu Ali ibn Sino kabi buyuk shaxslarning hayoti va ijodini o'rganish yoshlarda faxr va mas'uliyat tuyg'usini uyg'otadi. Bundan tashqari, sinfdan tashqari tadbirlar – adabiy kechalar, vatanparvarlik haftaliklari va sport musobaqalari – yoshlarning ijtimoiy faolligini oshiradi.

Oliy ta'limda ma'naviy tarbiya

Oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy tarbiya yoshlarni kasbiy va ijtimoiy mas'uliyat ruhida tayyorlashga xizmat qiladi. Masalan, universitetlarda tashkil etiladigan “Yoshlar forumi” va “Ma'naviyat soatlari” yoshlarni ijtimoiy muammolarni hal qilishga jalb qiladi. Shu bilan birga, talabalarni global raqobatbardoshlikka tayyorlash uchun ma'naviy tarbiyani zamonaviy bilim va ko'nikmalar bilan uyg'unlashtirish zarur.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'siri Zamonaviy dunyoda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) yoshlarning ma'naviy dunyoqarashiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, internet va ommaviy axborot vositalari yoshlarning axloqiy va madaniy qadriyatlarini shakllantirishda ikki tomonlama rol o'ynaydi. Bir tomondan, AKT yoshlarga global bilim va madaniyat bilan tanishish imkonini beradi. Masalan, onlayn ta'lim platformalari va ijtimoiy tarmoqlardagi tarbiyaviy kontent yoshlarning ma'rifatini oshiradi.

Boshqa tomondan, ijtimoiy tarmoqlardagi begona madaniyat ta'siri, axloqsiz kontent va noto'g'ri axborot yoshlarda milliy qadriyatlarning zaiflashishiga olib kelishi mumkin. O'zbekistonda ushbu muammoni hal qilish uchun “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida raqamli savodxonlikni oshirish va ijtimoiy tarmoqlarda milliy qadriyatlar targ'ibotini kuchaytirish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Ma'naviy tarbiyadagi muammolar va cheklovlar

Yoshlarni ma'naviy tarbiyasida bir qator muammolar mavjud:

- **Globalizatsiya ta'siri:** Global axborot oqimlari milliy qadriyatlarning zaiflashishiga olib kelishi mumkin. Masalan, yoshlar orasida g'arb madaniyati ta'sirining kuchayishi kuzatilmoqda.

- **Ta'limdagi cheklovlar:** Ba'zi ta'lim muassasalarida ma'naviy tarbiya dasturlari eskirgan usullarga asoslanadi, bu esa yoshlarning qiziqishini pasaytiradi.
- **Oilaning ta'sirining pasayishi:** Urbanizatsiya va iqtisodiy muammolar tufayli oilaning tarbiyaviy roli zaiflashmoqda.
- **Raqamli savodxonlikning yetishmasligi:** Yoshlarning ko'pchiligi ijtimoiy tarmoqlardan noto'g'ri axborotni ajratishda qiyinchiliklar tortadi.

Yechimlar va takliflar

Yoshlarni ma'naviy tarbiyasini rivojlantirish uchun quyidagi takliflar amalga oshirilishi mumkin:

1. **Ta'lim dasturlarini modernizatsiya qilish:** Ma'naviy tarbiya darslarida zamonaviy metodlar, masalan, interaktiv o'yinlar, loyiha asosidagi ta'lim va raqamli resurslardan foydalanish.
2. **Oila va jamiyatni jalb qilish:** Mahalla va oila institutlarini tarbiyaviy jarayonlarga faol jalb qilish, masalan, "Oila akademiyasi" loyihalarini kengaytirish.
3. **Raqamli savodxonlikni oshirish:** Yoshlarga ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish bo'yicha o'quv dasturlari joriy etish, milliy qadriyatlar targ'ibotini kuchaytirish.
4. **Vatanparvarlik tadbirlarini ko'paytirish:** Yoshlar o'rtasida vatanparvarlik va axloqiy tarbiyaga qaratilgan festivallar, forumlar va musobaqalarni tashkil etish.
5. **Xalqaro tajriba almashish:** Ma'naviy tarbiya sohasida Yaponiya, Singapur kabi davlatlarning tajribasini o'rganish va mahalliy sharoitlarga moslashtirish.

Xulosa

Yoshlarni ma'naviy tarbiyasi O'zbekistonning barqaror rivojlanishi, milliy o'zlikni saqlash va global raqobatbardoshlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ma'naviy tarbiya milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'un integratsiyasi, oila, ta'lim muassasalari va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari orqali amalga oshiriladi. Globalizatsiya va axborot texnologiyalari sharoitida yoshlarni axloqiy,

vatanparvar va mas'uliyatli shaxs sifatida tarbiyalash dolzarb vazifadir. O'zbekistonning boy madaniy merosi va an'alariga asoslangan ma'naviy tarbiya tizimi zamonaviy ta'lim usullari va raqamli imkoniyatlar bilan boyitilishi lozim. Kelajakda ta'lim dasturlarini modernizatsiya qilish, raqamli savodxonlikni oshirish va xalqaro tajribadan foydalanish orqali yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini yanada mustahkamlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING 2016-YIL 14-SENTABRDAGI "YOSHLAR SIYOSATI TO'G'RI SIDA"GI QONUNI.
2. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING 2019-YIL 26-FEVRALDAGI PQ-4190-SON QARORI, "MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYA TO'G'RI SIDA"GI KONSEPSIYA.
3. KARIMOV, I. A. (1998). *YUKSAK MA'NAVIYAT – YENGILMAS KUCH*. TOSHKENT: MA'NAVIYAT.
4. ALIMOVA, D. A. (2020). YOSHLARNI MA'NAVIY TARBIYASIDA MILLIY QADRIYATLARNING O'RNI. *O'ZBEKISTON TARIXI JURNALI*, 3, 45-52.
5. TOJIBOYEVA, N. M. (2021). MA'NAVIY TARBIYA VA ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMI. *PEDAGOGIKA FANLARI BO'YICHA ILMIY JURNAL*, 4, 12-18.
6. XO'JAYEV, F. (2019). GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA YOSHLAR TARBIYASI. *XALQ TA'LIMI JURNALI*, 5, 33-39.
7. UNESCO (2020). *EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: A ROADMAP*. PARIS: UNESCO PUBLISHING.
8. SAIDOV, M. (2022). O'ZBEKISTONDA YOSHLAR SIYOSATI VA MA'NAVIY TARBIYA. TOSHKENT: O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI NASHRIYOTI.